

Opsada Goražda 1992-1995.

Muamer Džananović

Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu

Sažetak

U Goraždu tokom opsade od proljeća 1992. do kraja 1995. nad civilima, civilnim stanovništvom i civilnim objektima, u kojima su civili tražili spas, izvršeni su brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid.

Strategijom držanja stanovništva pod totalnom opsadom, ostavljajući ga bez osnovnih potrepština za život, te upotrebom modernog oružja srpsko-crnogorski agresor vršio je koordinirano i sistematsko granatiranje i snajpersko djelovanje po civilima, civilnom stanovništvu i civilnim objektima. Agresor je u proljeće 1992. zauzeo sve okolne gradove, tako da je i Goražde bilo u potpunom okruženju kojim su se prekinule i sve putne komunikacije do najbližih teritorija koje su bile pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine (ARBiH).

Iako je od 6. maja 1993. Goražde bilo jedan od šest gradova u Bosni i Hercegovini koji je dobio status sigurne zone Ujedinjenih nacija (UN), agresor je nesmetano i u kontinuitetu izvodio žestoke artiljerijske i snajperske napade po rubnim dijelovima općine, kao i po najužem gradskom području, ubijajući, ranjavajući, te permanentno uništavajući civilne objekte, sprečavao dolazak humanitarne pomoći i neophodnih lijekova, medicinskih sredstava i pomagala. U tako krajnje nehumanim uvjetima, tokom troipogodišnje opsade, stanovništvo Goražda živjelo je u uslovima koncentracionog logora.

Goražde je bilo trn u oku velikosrpskoj ideologiji, politici i praksi, jer je bio jedini teritorij koji agresor nije uspio zauzeti u Podrinju, ključnom teritoriju u agresorskim planovima.

O značaju i statusu sigurne zone UN-a, odnosu visokih predstavnika prema agresoru i prema žrtvama agresije, te o agresorskim aktivnostima da i ovaj prostor stavi pod svoju kontrolu, govorit će se u ovom radu.

Ključne riječi: agresija, Goražde, opsada, sigurna zona, zločini, visoki predstavnici UN-a, Rezolucije UN-a.

Uvod

U demografskoj strukturi Goražda po popisu stanovništva iz 1991. većinska nacionalna skupina bili su Muslimani-Bošnjaci, gdje je u općini Goražde živjelo 37.573 stanovnika, od čega Muslimana 26.296 (69,98%), Srba 9.843 (26,19%), Jugoslovena 789 (2,09%) i Hrvata 80 (0,21%). U gradu Goraždu, po istom popisu, živjelo je 9.568 (58,79%) Muslimana, 5.584 (34,31%) Srba, 663 (4,07%) Jugoslovena i 62 (0,38%) Hrvata.¹ Na izborima 1990. za predsjednika Skupštine općine Goražde izabran je Hadžo Efendić, predstavnik SDA.² Ipak, navedeni podaci nisu bili dovoljni da SDS odustane od svojih ideoloških namjera, jer se radi o području koje je od “strateške važnosti” za velikosrpsku politiku. “Podrinje u cjelini (Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Vlasenica, Rogatica, Višegrad, Rudo, Goražde, Čajniče i Foča), s apsolutnom većinom bošnjačkog stanovništva, područje je od “ogromne strateške važnosti” za velikosrpsku ideologiju, politiku i praksu osvajačkog i genocidnog karaktera”.³

Predstavnici SDS-a u Goraždu su vođeni velikodržavnim projektom, u skladu s preporukama političkog rukovodstva Srbije, “da će područje 50 kilometara zapadno od rijeke Drine sve biti srpsko, čisto srpsko”, po

¹ *Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima, Statistički bilten*, br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993, str. 45–49.

² Arnautović, Suad, *Izbori u Bosni i Hercegovini '90: analiza izbornog procesa*, Promocult, Sarajevo, 1996, str. 117–122.

³ Čekić, Smail, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 46.

preporukama “Skupštine srpskog naroda” u Bosni i Hercegovini od 21. novembra 1991, te u skladu sa “strateškim ciljevima” srpskog naroda, radili sve na planiranju i pripremi terena za okupaciju.

Uloga SDS-a i JNA u planiranju i realizaciji opsade

Već poslije oktobarskih izbora 1990. predsjednik SDS-a Goražde Stanoje Begović i njegov sekretar Lazar Stavnjak radili su po uputama najvećeg vrha SDS-a, te su na sastanku na Palama u hotelu Koran dobili uputstva kako da dijele pozicije u vlasti, iako je ubjedljivi pobjednik na izborima u Goraždu bila SDA.⁴ U drugoj polovini 1991. Begovića na čelu goraždanskog SDS-a mijenja dr. Milosava Herin, a Stavnjaka Boško Šekarić, ali su i oni nastavili provoditi politiku SDS-a koja je kulminirala početnim težnjama da se podijeli grad i na kraju da grad u potpunosti preuzme SDS.⁵

Pripreme za zauzimanje Goražda počele su puno prije proljeća 1992. Već 17. septembra 1991. jedinice Užičkog korpusa dobijaju naredbu da izvrše mobilizaciju u Goraždu i okolnim općinama, gdje su zapravo vršili izviđanje i pripremu terena za djelovanje po naseljima sa većinskim bošnjačkim stanovništvom.⁶ Koliko se bošnjačko stanovništvo osjećalo nesigurno govori i podatak da su “rezervisti JNA 25. 9. 1991. pucali iz pješadijskog naoružanja i na druge načine provocirali građane, dok su prolazili kroz Goražde i druga podrinjska mjesta naseljena bošnjačkim stanovništvom”.⁷

Shodno već ranije utvrđenim planovima, mnogo prije prvih demokratskih izbora srpsko stanovništvo se naoružavalo, kako u cijeloj Bosni i Hercegovini, tako i u općini Goražde. “U Višegradu, Ustipraču, Goraždu, Doboju, Modriči i drugim mjestima su otkriveni transporti sa većim količinama naoružanja JNA u iste svrhe”.⁸

⁴ Šire o tome: Svjedočenje Lazara Stavnjaka pred ICTY u predmetu br. IT-00-39-T, tužilac protiv Momčila Krajišnika, transkripti sa suđenja, 31. 10. 2005, <http://www.ictytranscripts.org/trials/krajisnik/051031IT.htm>, (posjeta 30. 12. 2013.).

⁵ Isto.

⁶ Šire o tome u: Čekić, Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, str. 460.

⁷ Bahto, Hamid, *Sa braniocima Sarajeva i Goražda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008, str. 113.

⁸ Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 583. Šire o naoružavanju srpskog stanovništva u

Vrlo brzo došlo je do pogoršanja stanja u Goraždu, ali i u okolnim općinama dolaskom “dobrovoljačkih jedinica”, koje su bile pod direktnom komandom JNA, u koje je do 20. marta 1992. bilo uključeno 6.500 ljudi u općinama: Kalinovik, Foča, Čajniče i Goražde.⁹

Već početkom marta, nakon održanog referenduma, prvih barikada u Sarajevu i drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, podignute su barikade i u ruralnim dijelovima goraždanske općine.¹⁰ Iako se prsten oko općine i šireg prostora zatvarao, u gradu je još uvijek život funkcionirao relativno mirno, mada je situacija iz dana u dan postajala napetija, sve do svoje kulminacije 20. marta 1992., kada je po nalogu vrha SDS-a Bosne i Hercegovine i čelnika SDS-a Goražde, sukob morao biti isprovociran. Taj zadatak obavio je srpski autoprijevoznik, koji je prijetio da će bombom dići benzinsku pumpu u zrak, te dalje, po isceniranom redosljedju događaja SDS-a, goraždanski Srbi podižu barikade i potpuno blokiraju uže gradsko područje.¹¹ Pored barikade na benzinskoj pumpi “postavili su barikade na Barama, Kolijevkama, Splavištima (Krsnica), Površnici, Lugu kod ‘Pobjede’...”¹² Tih dana na barikadi na Površnici zarobljen je Kemo Čelik, koji je pušten na insistiranje Milorada Marinkovića. Nakon toga dva dana na tom dijelu goraždanske općine čula se pucnjava.¹³ Skupština općine Goražde donijela je odluku o vanrednom stanju.

To sve ukazuje da je bošnjačkom stanovništvu Goražda, mnogo prije, a pogotovu tada, krajem marta, moralo biti jasno šta se dešava i šta im se sprema. Nesigurnost i nepovjerenje raslo je iz dana u dan zbog nerealnih zahtjeva čelnika SDS-a Goražde, ali i zbog ponašnja srpskih

Bosni i Hercegovini, uključujući Goražde i okolne općine, u istom djelu, str. 577–659.

⁹ Arhiv Instituta za istraživanje zločina (AIIZ), inv. br. 2-75, Komanda 2. vojne oblasti, Str. pov. br. 908-1, 20. mart 1992. – Generalštabu Oružanih snaga SFRJ (“na ličnost NGŠ”); Objavljeno i u: Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 797; O tome i: Svjedočenje Lazar Stavnjak pred ICTY u predmetu br. IT-00-39-T, Tužilac protiv Momčila Krajišnika, transkripti sa suđenja 1. 11. 2005, <http://www.ictytranscripts.org/trials/krajisnik/051101ED.htm>, (posjeta 30. 12. 2013.).

¹⁰ *Oslobođenje*, 4. mart 1992, br. 15699, str. 3.

¹¹ Bradarić, Mehmed, *Grihota je ubijanje tvica*, Bosanska riječ, Tuzla, 2004, str. 31; „Benzin upalio nacionalne vatre”, *Oslobođenje*, 22. mart 1992, br. 15717, str. 3.

¹² Bradarić, Mehmed, nav. dj., str. 31.

¹³ Bradarić, Mehmed, nav. dj., str. 32; N. Bojić, „Pitomi grad u rukama divljaka”, *Oslobođenje*, 24. mart 1992, br. 15719, str. 3.

“dobrovoljaca”, te zbog informacija koje su dolazile iz cijele Bosne i Hercegovine, pogotovo iz najbližih općina (Foča, Višegrad, Čajniče). S tim u vezi sarajevsko *Oslobođenje* prenosi da su putne komunikacije u gornjem Podrinju potpuno zatvorene, te da nije bilo moguće dostaviti sarajevsku štampu.¹⁴ Da se pokušalo i medijski potpuno blokirati stanovništvo Goražda govori i činjenica da je u drugoj polovini marta zauzet relej Trovrh. Na suđenju Momčilu Krajišniku 1. novembra 2005. svjedočio je Lazar Stavnjak, prvi sekretar SDS-a Goražde, pred kojeg su izneseni nepobitni dokazi da su relej Trovrh zauzeli srpski “dobrovoljci” iz goraždanske općine, koji su bili pod direktnom komandom JNA.¹⁵ Okretanje releja Trovrh prema Beogradu, neredovan dolazak sarajevske štampe, zahtjevi SDS-a Goražde da se grad podijeli na bošnjački i srpski dio provedene su po naredbi najvećeg političkog i vojnog vrha Srbije i Crne Gore, a sve u cilju pripremanja terena za potpuno zauzimanje Goražda.

Finalne pripreme JNA za okupaciju i zauzimanje vršene su u aprilu 1992., kada je “iz pravca Rogatice 12. aprila stigla vojna kolona vozila JNA, koja se u Mesićima razdvojila, odakle je dio nastavio put prema Ustiprači i stacionirao se kod mosta prema Goraždu”.¹⁶

Dok se pažnja svjetske javnosti u proljeće 1992. fokusirala na dešavanja u glavnom gradu Bosne i Hercegovine, JNA je zauzimala gradove u istočnoj Bosni. Bošnjačko stanovništvo koje je uspjelo pobjeći od zvjerskih metoda ubijanja i mučenja bježalo je i u Goražde. Već 18. aprila u gradu je bilo oko 15. 000 protjeranih.¹⁷

Strategija JNA da pod svoju kontrolu stavi Pale, Rogaticu, Višegrad, Rudo, Čajniče i Foču, te u potpunosti okruži Goražde, gotovo je u cijelosti uspjela do 2. maja, kada su predstavnici SDS-a Goražde od Hadže Efendića na posljednjem sastanku između stranačkih lidera otvoreno tražili cijelu općinu pod svoju političku i vojnu kontrolu. “Mi ne želimo podjelu, mi želimo čitavo područje općine Goražde”.¹⁸

¹⁴ *Oslobođenje*, 5. mart 1992, br. 15700, str. 3.

¹⁵ Svjedočenje Lazar Stavnjak pred ICTY u predmetu br. IT-00-39-T; Tužilac protiv Momčila Krajišnika, transkripti sa suđenja 1. II. 2005, <http://www.ictytranscripts.org/trials/krajisnik/051101ED.htm>, (posjeta, 30. 12. 2013.).

¹⁶ Čekić, Smail, nav. dj., 2004, str. 737.

¹⁷ Bojić, N., „Krenuo konvoj Višegrađana”, *Oslobođenje*, 19. april 1992, br. 15745, str. 8.

¹⁸ Bradarić, Mehmed, nav. dj., str. 33.

Aktivnosti agresora na zauzimanju Goražda

Kada su pješadijske, artiljerijske i oklopno-mehanizovane jedinice JNA u sudjelovanju s oružanim formacijama SDS-a zatvorile sve prilaze Goraždu, zauzele glavne strateške tačke oko šireg područja grada, 4. maja u jutarnjim satima počeli su granatiranje užeg gradskog područja. Pored neselektivnog i nesrazmjernog korištenja sile po bošnjačkim naseljima, veliki problem početnih dana opsade braniocima je predstavljalo djelovanje snajperista iz užega gradskog područja koji su iznutra djelovali po civilima.¹⁹

Goražde je u opsadi u različitim vremenskim periodima, s manjim ili većim pomjeranjem linije odbrane, činilo najvećim dijelom slobodni dio općine Goražde, ali i manji dijelovi općina Rudo, Čajniče, Rogatica, Višegrad, Foča i Pale. Početkom agresije teritorija Goražda u opsadi iznosila je oko 400 km². Unatoč superiornosti u naoružanju i logistici, do augusta i septembra 1992. godine nije bilo ozbiljnijeg neprijateljskog napredovanja. Nasuprot tome, čak u tom periodu zabilježeni su uspjesi Istočnobosanske operativne grupe (IBOG) ARBiH, koja je u operaciji "Krug" oslobodila skoro cijelu teritoriju općine Goražde. Prvo su krajem augusta uspješnim akcijama oslobođene dominantne kote na lijevoj obali Drine, te je poslije toga u septembru 1992. linija odbrane pomjerena i na desnoj obali Drine, kada je teritorija opsade bila najveća u periodu agresije.

Nakon uspješnih akcija branilaca Goražda, general Ratko Mladić 19. novembra 1992. Drinskom korpusu izdao je naredenje o izvršenju genocida nad Bošnjacima Podrinja, uključujući i Goražde, gdje je između ostalog rekao: "Na širem prostoru Podrinja iznuravati neprijatelja, nanositi mu što veće gubitke i prisiliti ga da sa muslimanskim stanovništvom napusti prostore Birča, Žepe i Goražda".²⁰ Aktivnosti agresora nakon naredbe Ratka Mladića išle su u pravcu, za početak, da se uspostavi kontrola komunikacije između Rogatice, Ustiprače i Višegrada. Bitno je naglasiti da su se u svim ofanzivama prema Goraždu agresorske snage "snadbijevale helikopterskim letovima iz Srbije i Crne Gore".²¹

¹⁹ Šire o tome: Bradarić, Mehmed, nav. dj., str. 33. i 34.

²⁰ Citirano prema: Čekić, Smail, nav. dj., 2012, str. 569. i 570, a naredba: AIIZ, inv. br. 2-4087, *Naredna dejstva Vojske Republike Srpske*, Glavni štab Vojske Republike Srpske, str. pov. br. 02/5-210, 19. novembra 1992.

²¹ Bahto, Hamid, nav. dj., str. 182.

Goražde – (ne)sigurna zona UN-a i sramna uloga visokih dužnosnika UN-a

Već u maju 1992. Austrija je predložila stvaranje stabilnih sigurnih prostora, kojim bi se zaustavio pokolj nad Bošnjacima, te omogućilo funkcionisanje legitimne vlade i zaštitu civila na prostoru Sarajeva, Tuzle, Travnika, Goražda i Bihaća,²² ali tek 16. aprila 1993. Rezolucijom 819²³ Vijeća sigurnosti UN-a samo Srebrenica dobija status sigurne zone UN-a.

Iako je Rezolucijom 824²⁴ Vijeća sigurnosti UN-a od 6. maja 1993. Goražde bilo jedan od šest gradova u Bosni i Hercegovini koji je dobilo status sigurne zone UN-a, agresor je nastavio nesmetano i u kontinuitetu izvoditi artiljerijske i snajperske napade po neokupiranom području, uključujući najuže gradsko područje, te na razne načine ubijao, tjelesno i duševno ranjavao i na druge načine terorizirao civile i civilno stanovništvo i uništavao civilne objekte, sprečavajući dostavljanje potrebne količine humanitarne pomoći, hrane i neophodnih lijekova za život građana.

Iako je Rezolucijom 836²⁵ Vijeća sigurnosti UN-a od 4. juna 1993. UNPROFOR dobio mandat da u slučaju napada na sigurne zone UN-a ili u sprečavanju konvoja humanitarne pomoći da dostavljaju neophodnu humanitarnu pomoć civilima i civilnom stanovništvu može upotrijebiti vojnu silu, nije se time nikada poslužio kako bi pomogao civilima i civilnom stanovništvu u opsadi. Unatoč dobijanja statusa sigurne zone UN-a, aktivnosti agresora za potpuno zauzimanje Goražda nisu prestajale, čak su nastavljene jačim intenzitetom. U junu 1993. kada su već donesene Rezolucije 824 i 836 Vijeća sigurnosti UN-a, agresor je zauzeo ogromnu teritoriju i približio se gradu, te u toj ofanzivi “za 16 dana ubili 477, ranili 1.000 civila, spalili 48 bošnjačkih sela, porušili 5 džamija, 4 škole i preko 1.000 kuća i stanova”.²⁶

²² Šire o tome: Šehić, Zijad, *Eksperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna, međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013, str. 202.

²³ *Rezolucije Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini*, Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995, str. II.

²⁴ Isto, str. 72–74.

²⁵ Isto, str. 12.

²⁶ Bahto, Hamid, nav. dj., str. 187.

U tom periodu česta tema na sjednicama “Skupštine srpskog naroda” bilo je Goražde. Trn u oku velikosrpskoj politici bila je jedina teritorija koja nije pod kontrolom agresora u gornjem Podrinju, a poslije genocida u Srebrenici i Žepi na cijelom Podrinju. Karadžić je čak bio spreman da “pravi ustupke u Sarajevu” kako bi zauzeo Goražde, te stavio tačku na jedan od “strateških ciljeva”. To potvrđuje i Karadžićeva izjava na 33. sjednici “Skupštine srpskog naroda”, 20–21. jula 1993, održana nakon agresorske ofanzive, kada je rekao: “Goražde je naše, možda ćemo morati praviti neke ustupke u samom dijelu Sarajeva da bi Goražde ostalo naše, jer značaj Drine za Republiku Srpsku i za srpski narod je ogroman i konačno, jedan od strateških ciljeva da Drina ne bude granica. To smo donijeli ovdje u ovoj Skupštini”.²⁷

Nakon što je potpisan Washingtonski sporazum 18. marta 1994. i stvorena Federacija Bosne i Hercegovine, “odgovor srpskog agresora bio je pohod širokih razmjera na Goražde”.²⁸

Po mnogim autorima, presudnu ulogu u odobravanju agresorske ofanzive, pod nazivom “Zvijezda 94”, iz proljeća 1994, kada je Goražde bilo gotovo u agresorskim rukama, odigrala je Velika Britanija, preko svog generala Michaela Rosea, “koji je došao u Bosnu i Hercegovinu 25. januara 1994. i bio je prvi zapovjednik snaga UN-a koji je do kraja odslužio svoj mandat”.²⁹ U svom djelu *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991–1996.)* Kasim Begić elaborirao je ulogu generala Rosea, kao i specijalnog izaslanika UN-a Yasushija Akashija, te generalnog sekretara UN-a Butrosa Butrosa Ghalija u nespječavanju ofanzive na Goražde poslije potpisivanja Washingtonskog sporazuma, ofanzive u kojoj su počinjeni strašni zločini nad Bošnjacima u Goraždu.³⁰ Npr. “7. aprila Akashi objavljuje da su prekinuti napadi na Goražde, što je bilo netačno”.³¹ O moralnom i uopće ljudskom padu visokih dužnosnika UN-a mogli smo se uvjeriti na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, a mnogo toga zapisano je i dokumentirano.

²⁷ Donia, Robert, nav. dj., str. 58.

²⁸ Begić, Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991–1996.)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str. 165.

²⁹ Hodge, Carole, *Velika Britanija i Balkan od 1991. do danas*, Detecta, Zagreb, 2007, str. 177.

³⁰ Begić, Kasim, nav. dj., str. 187–192.

³¹ Isto, str. 189.

Između ostalih, i Tomislav Jonjić kaže da general Michael Rose “nije odmaknuo od otvorenih prosrpskih simpatija svoga kanadskoga kolege MacKenziea. Rose se nije ustezao ni od rasističkih izjava ili od nazivanja Muslimana divljacima”.³² Prosrpski orijentiran engleski general nakon obilaska srušenog Goražda 1994. dao je sramnu izjavu da je u Goraždu svaka kuća srušena ili oštećena, “ali da je šteta nanijeta prije dvije godine, kada su snage bosanske vlade istjerale Srbe iz grada. U to vrijeme u gradu je živjelo 12.500 Srba i svi su istjerani”,³³ naglasio je general Rose.

Dopisnik New York Timesa Roger Cohen o svom susretu sa Roseom svjedoči: “Doveo me u svoj ured i kazao: ‘Ne želim započinjati treći svjetski rat zbog nekoliko zahrđalih srpskih tenkova i topova oko Goražda’... treba također kazati da se Roseov prikaz stanja u Goraždu znatno razlikovao od izvještaja humanitarnih djelatnika Ujedinjenih naroda koji su bili na licu mjesta. Oni su situaciju opisali kao vrlo kritičnu, njihovi izvještaji su govorili o velikim razaranjima i užasu koji je tamo vladao. Tokom borbi oko Goražda poginuo je jedan britanski vojnik, pripadnik elitne jedinice SAS, kojom je Rose ranije zapovijedao. Iako su ga ubili Srbi, Rose je vjerovao da je taj vojnik izložen opasnosti zbog toga što se bosanska vojska brzo povlačila i bježala. Zato, za njegovu smrt je okrivio Armiju BiH. Mislim da ga je taj događaj do kraja preobratio, od tog trenutka je smatrao da je njegov glavni zadatak izbjeći muslimanske trikove, kako je govorio, čiji je cilj bio uplesti NATO u sukob. On je, dakle, to vidio kao svoj glavni zadatak, umjesto da se okrene uzrocima rata i genocidnim zločinima koje su tokom prvih šest mjeseci Srbi počinili nad Bošnjacima. Upravo tada, a ne u Srebrenici, dogodio se prelomni trenutak rata. Dogodio se dok pravi rat nije počeo, jer jedini ljudi s oružjem bili su bosanski Srbi, koji su ga naslijedili od Jugoslovenske narodne armije. Ljudi poput Rosea nisu bili u stanju tu situaciju vidjeti iz historijske perspektive. Sve što su htjeli bilo je izbjeći ‘muslimanske trikove’ i skrivati se iza nepristranosti. Držali su se neutralno umjesto da provode mandat koji nije bio neutralan.”³⁴

³² http://www.tomislavjonjic.iz.hr/VII_10_britanija.html, (posjeta 3. 2. 2014.).

³³ <https://www.youtube.com/watch?v=XsXj2okGJvo>, (posjeta 3. 2. 2014.). Da je u gradu bilo 12.500 Srba bila je još jedna izgovorena neistina, najblaže rečeno, generala Rosea, jer je po popisu stanovništva iz 1991. u gradu bilo 5.584 srpskih stanovnika, a većina njih organizirano se iselila prije ili početkom agresije.

³⁴ http://www.slobodnaevropa.org/specials/djss/prikazi/m_rose_prikaz.htm, (posjeta, 3. 2. 2014.).

Također, i Carol Hodge u djelu *Velika Britanija i Balkan od 1991. do danas* između ostaloga govori i o sramnoj ulozi međunarodne zajednice u Goraždu,³⁵ gdje većim dijelom govori o najtežem periodu za ovo mjesto, odnosno ofanzivi iz 1994. i ulozi međunarodne zajednice, Velike Britanije i Michaela Rosea koji je “namjerno umanjivao važnost i razmjere tog napada, prikazujući ga kao izolirane vojne manevre”.³⁶ Naglašava da su Britanija i Francuska prolongirale na sve načine vojnu intervenciju u sigurnim zonama, uključujući i Goražde. Tako su u vrijeme najžešćih agresorskih operacija na Goražde u aprilu 1994. dogovorom Velike Britanije i Francuske “na sastanku ministara vanjskih poslova članica EU-a od 18. aprila, europske zemlje su se opredijelile za još jedan krug diplomatskog djelovanja, čime je još jednom spriječeno vojno djelovanje koje je trebalo spasiti Goražde”.³⁷

Odlučna četnička ofanziva, herojska odbrana Goražda i NATO udari

Dana 11. aprila 1994. pukovnik Dragiša Masal prenosi naredbu o genocidu nad Bošnjacima generala Ratka Mladića, pod oznakom “VRLO HITNO” za daljnja djelovanja u operaciji “Zvijezda 94” na Goražde, gdje jedinicama, između ostalog, naglašava: “Prenosim vam i poruku komandanta GŠ VRS, generala Ratka Mladića, koji je 10. 4. 1994. boravio u našoj zoni dejstva: ‘Gurajte energično naprijed, ne osvrćite se na ovo što se oko nas dešava. Turci moraju nestati sa ovih prostora’”.³⁸

U prilog činjenici da je agresor znao kada “smije napasti” Goražde, a da neće biti reakcije, svjedoči naredba načelnika uprave operativno-nastavnih poslova GŠ VRS Radivoja Miletića Hercegovačkom korpusu i TG “Višegrad” (koji su bili nosioci operacije “Zvijezda 94”) izdate 12. aprila 1994. u kojoj prenosi procjenu i naredbu predsjednika RS-a Radovana Karaždića pod oznakom “VRLO HITNO” za daljnje aktivnosti u operaciji “Zvijezda 94”, nakon višesatnog razgovora sa Čurkinom, zamjenikom ministra inostranih poslova Rusije: “Procene predsednika su da ćemo počev od sutra (13. 4. 1994.) popodne imati najviše tri dana

³⁵ Hodge, Carol, nav. dj., str. 187–205.

³⁶ Isto, str. 188.

³⁷ Isto, str. 193.

³⁸ AIIZ, inv. br. 2-4561, Komanda TG “Višegrad”, str. pov. br. 01-198/94, 11. 4. 1994, “Naređenje za dalja dejstva u operaciji ‘Zvijezda 94’ – Komandi 1, 2, 4, i 5. Plp TG “Višegrad”.

da rešimo pitanje Goražda... Upravo zbog toga predsjednik RS insistira i naređuje da se predstojeće navedeno vreme maksimalno iskoristi i u rejonu Goražde uradi što je moguće više u datim uslovima”.³⁹

Koliki je značaj zauzimanja Goražda, nasuprot izjavama generala Rosea, dovoljno govori činjenica da su tri korpusa VRS-a (Hercegovački, Drinski i Sarajevsko-romanijski) bili uključeni u ovu akciju, a s terena je komandovao Ratko Mladić, koji je i čestitao na “uspjehu svojim borcima”.⁴⁰ No, pored svega, agresor, iako se približio na 500 metara od bolnice, nije uspio slomiti hrabru odbranu grada i izvršiti planirani genocid, onako kako su to naredne godine učinili u Srebrenici. “Nakon neviđenih zločina, dvadeset i osam dana ubijanja, rušenja i desetine spaljenih sela, najveća ofanziva četnika na Goražde okončana je 25. aprila u ranim jutarnjim satima... Prema prvim informacijama, četnici su ubili 711 i ranili preko dvije hiljade ljudi.”⁴¹ Nekoliko zadržalih srpskih tenkova i topova u izoliranim vojnim manevrima, kako je nazvao general Rose srpskokrnogorske jedinice i njihove akcije, u proljeće 1994. teritoriju Goražda pod opsadom sveo je na oko 250 km².

Ironično je da je Vijeće sigurnosti UN-a, svjesno situacije u Goraždu, 22. aprila 1994. donijelo Rezoluciju 913 koja se odnosi konkretno na situaciju u Goraždu gdje Vijeće, “osuđuje granatiranje i napade od strane bosanskih Srba na zonu sigurnosti Goražde, kako je to definirano Rezolucijom 824 (1993.), te traži povlačenje tih snaga i naoružanja na udaljenost koju odredi UNPROFOR, a sa koje ne bi više predstavljali prijetnju statusu Goražda kao zone sigurnosti”.⁴²

Nakon zahtjeva UNPROFOR-a, više nego ironično zvuče “Instrukcije” generala Milana Gvere komandi Hercegovačkog korpusa, komandantu Čajničke brigade i komandantu TG “Višegrad” izdate 26. aprila 1994. u kojima između ostalog stoji: “UNPROFOR je zahtevao da im omogućimo da vrše kontrolu motorizovanim patrolama i helikoptersku kontrolu u zoni od 20 kilometara, da bi se uverili da je iz te zone uklonjeno svo teško i protivavionsko naoružanje. UNPROFOR-u nismo dali saglasnost

³⁹ AIIZ, inv. br. 2-4562, Glavni štab VRS, str. pov. br. 03/4-541, 12. 4. 1994, Komandi: HK-IKM i TG “Višegrad”.

⁴⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=cSo4sBQVh3E>, (posjeta 3. 2. 2014.).

<https://www.youtube.com/watch?v=qDuaM32TfwU>, (posjeta 3. 2. 2014.).

⁴¹ Bečić, Fahrudin, *Goraždanske godine*, Compact-E, Sarajevo, 1997, str. 106.

⁴² *Rezolucije Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini*, nav. dj., str. 100.

da vrši kontrolu zone od 20 kilometara. Omogućili smo im da sa dva tima posmatrača i našim oficirima izvrše obilazak pravca Goražde-Jabučko sedlo i Goražde-Višegrad”.⁴³ Tako srpski general, ne poštujući Rezoluciju UN-a, čak je izvrćući podsmijehu, već sljedeći dan, prkoseći još većom drskošću izdaje nove “Instrukcije” Hercegovačkom korpusu, Drinskom korpusu i TG “Višegrad” nakon zajedničkog sastanka predstavnika VK RS-a sa višim civilnim dužnosnikom UN-a Sergiom Vieirom de Mellom i generalom Andreom Soubirom: “Dogovoreno je da će vojnici VRS na desnoj obali Drine obući civilna odijela, uz obrazloženje da su to mještani koji nemaju druge odjeće pošto su im sela spalili Muslimani. Također je dogovoreno da će se i dio milicionera presvući u civilna odijela i da će sve probleme sa UNPROFOR-om rešavati dogovorom”.⁴⁴

I nakon aprila, tokom 1994, agresorske snage nastavile su terorizirati civile i civilno stanovništvo, te uništavati ono što nije potpuno uništeno od civilnih objekata.

Tokom 1995, nakon genocida u Srebrenici i Žepi, plan agresora da potpuno ispuni jedan od “strateških ciljeva” srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Podrinje potpuno očisti od Bošnjaka, u skladu s Mladićevom naredbom da “Turci moraju nestati sa ovih prostora”, skoro da je uspio. Na putu višestoljetnog, velikosrpskog programa stajala je sigurna zona UN-a Goražde. O tome je Zdravko Tolimir, general VRS-a, u “Skupštini Republike Srpske”, 6. augusta 1995, u direktnom obraćanju Radovanu Karadžiću rekao: “A poznata je svima nama uloga oko Goražda. Poznato nam je šta je bilo sa Goraždem za vreme Londonske konferencije... Drugi put iz Goražda general Mladić je u tri sata dignut po vašem naređenju (*obraćajući se Karadžiću*) i išli smo svi zajedno kasnije gore kod Miloševića, kada smo bili, i ja i general Mladić i svi mi protiv, i predsjednik Krajišnik, da prihvatimo da prekinemo ofanzivu na Goražde. Nadam se da nas nećete zaustaviti treći put kada

⁴³ AIIZ, inv. br. 2-4653, IKM-VK RS, str. pov. br. 4, 26. 4. 1994, “Izvlačenje jedinica VRS iz zone od 3 kilometra od Goražda – Instrukcije”, GŠ VRS na znanje Komandi Hercegovačkog korpusa, IKM Hercegovačkog korpusa, komandantu Čajničke brigade i komandantu TG “Višegrad”.

⁴⁴ AIIZ, inv. br. 2-4564, IKM-VK RS, str. pov. br. 5, 27. 4. 1994, “Aktivnosti u zoni oko Goražda – Instrukcije”, GŠ VRS na znanje - IKM Hercegovačkog korpusa, komandi Drinskog korpusa, Komandi TG “Višegrad”.

sada napadnemo Goražde”.⁴⁵ Iz ove, kao i iz niza drugih izjava, jasno je kolika je važnost Goražda za velikosrpski program, te su, između ostalog, članovi najvećeg političkog i vojnog vrha RS-a, kao što se vidi, išli na konsultacije kod Slobodana Miloševića kada je u pitanju i ova “sigurna zona”.

Ipak, većih pomjeranja linija odbrane nije bilo, iako su i 1995. stanovnici Goražda bili izloženi svakodnevnom artiljerijsko-snajperskom djelovanju s agresorskih položaja, čija se udaljenost od civila i civilnih objekata u Gradu mjerila metrima. Goražde je, po mnogim autorima, poslužilo svjetskim liderima da pokušaju “sačuvati obraz” nakon počinjenog genocida u Srebrenici i Žepi 1995. “Dok su gradovi Srebrenica i Žepa padali u ruke nacionalističke srpske armije, zapadni lideri Kontakt grupe (Francuska, Njemačka, Velika Britanija, SAD i Rusija) sastali su se na hitnom sastanku u Londonu organiziranom od strane britanske vlade. Zapadni lideri su zaključili svoj skup ponavljajući obećanje već dato ljudima koji žive u Goraždu, trećoj enklavi južno od Srebrenice i Žepe, koja je ostala pod kontrolom bosanske vlade, mada je također, od snaga generala Mladića trpila žestoke napade na civile i čak na bolnicu. Zapadni lideri su zaključili svoj hitni sastanak obećanjem da će zaštititi Goražde ako, poslije završavanja svog posla u Srebrenici i Žepi, srpska armija nastavi ka ovoj trećoj enklavi”.⁴⁶

Nakon genocida u Srebrenici jula 1995, masakra na sarajevskoj tržnici Markale 28. augusta 1995, 30. augusta 1995. NATO snage, predvođene SAD-om, započele su vojnu intervenciju u Bosni i Hercegovini koja je dovela do potpisivanja “Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini”, koji je parafriran 21. novembra 1995. u Daytonu, u američkoj saveznoj državi Ohio, a službeno potpisan 14. decembra 1995. u Parizu. Potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma verificirala se podjela Goražda na dva dijela.⁴⁷ No, ni nakon toga dugo se život u

⁴⁵ Donia, Robert, *Iz Skupštine Republike Srpske 1991-1996*, University Press, Sarajevo-Tuzla, 2012, str. 204.

⁴⁶ Doubt, Keith, *Sociologija nakon Bosne*, Buybook, Sarajevo, 2003, str. 79.

⁴⁷ Općina Novo Goražde, ranije Ustiprača i Srpsko Goražde, nastala je podjelom jedinstvenog Goražda 1994, a verificirana nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. U skladu s odlukom Ustavnog suda BiH U 44/01 od 22. 9. 2004, dok se ne otklone utvrđene nesaglasnosti, a u skladu s odlukom Ustavnog suda broj U 44/01 od 27. 2. 2004, naziv Srpsko Goražde proglašen je neustavnim i privremeno

Goraždu nije normalizirao, o čemu dovoljno govori i činjenica da je prvi autobus s civilima u ovaj grad ušao iz Sarajeva 30. decembra 1995. u pratnji međunarodnih snaga.

Zaključna razmatranja

Opsada Goražda, kao i međunarodni oružani napad na Bosnu i Hercegovinu i njeno stanovništvo, čine suštinu udruženog zločinačkog poduhvata Srbije i Crne Gore, odnosno Savezne republike Jugoslavije, njenih državnih, vojnih i policijskih rukovodstava, te petokolonaša, kolaboracionista i plaćenika iz Bosne i Hercegovine i drugih zemalja. Namjera tog zločinačkog čina potpuno je jasna i imala je za cilj osvajanje, podjelu i uništenje Republike Bosne i Hercegovine kao države.

Okupacija Goražda imala je samo jedan cilj, a to je potpuno zauzimanje teritorije koja je bila pod opsadom, te eliminaciju bošnjačkog stanovništva. Opsada je pripremana u visokim vojnim krugovima JNA, te uz punu saradnju sa SDS-om. U skladu s Mladićevom naredbom da "Turci moraju nestati sa ovih prostora" ispoljili su se, na najbrutalniji način, svi oblici zločina nad civilnim stanovništvom Goražda u opsadi.

Neselektivnim granatiranjem agresor je ubijao i ranjavao civile i civilno stanovništvo i to ciljano, s namjerom, kako bi istrijebio Bošnjake, nacionalnu i etničku grupu kao takvu.

Siege of Goražde 1992 – 1995

Summary

During the siege of Goražde, from spring 1992 until the end of 1995, severe crimes against humanity and international law, including genocide, were committed against civilians, civil facilities and civilian shelters.

The strategy of total siege left surrounded inhabitants of Goražde without basic necessities for life. SerboMontenegrin aggressor, using modern weapons including sniper and artillery, conducted a organized and coordinated attack against civilians and civil facilities.

promijenjen nazivom Ustiprača. Lokalne vlasti usvojile su naziv Novo Goražde 2005. (http://sh.wikipedia.org/wiki/Novo_Gora%C5%BEde, (posjeta 20. 2. 2014.))

In spring 1992, aggressor captured surrounding cities, therefore leaving Goražde under total siege. Goražde lost every connection with free territories, which were under control of Army of Bosnia and Herzegovina. On May 6th, 1993, Goražde became one of six UN Safe Zones in Bosnia and Herzegovina. Still, aggressor continued severe intense artillery and sniper attacks, therefore killing, wounding and destroying civil facilities. Besides, aggressor prevented humanitarian aid, food and medicine to enter the surrounded territory. Inhabitants of Goražde lived three and a half years under such inhumane conditions, experiencing the same condition as they were in concentration camp.

Goražde was very important to aggressor, as it was only the free territory remained in the area of Eastern Bosnia that was not captured by aggressor forces, therefore only area that was preventing and stopping the plans and ideology for GreatSerbia.

This work will elaborate the importance of the status of UN Safe Zone, attitude of high officials towards the aggressor and towards the victims of aggression, and activities taken to conquer Goražde.

Key words: Aggression, Goražde, Siege, Safe Zone, Crimes, UN High Officials, UN Resoution.

Izvori i literatura

- Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu.
- *Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima, Statistički bilten, br. 234*, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993.
- *Rezolucije Vijeća sigurnosti UN o Bosni i Hercegovini*, Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995.
- Arnautović, Suad, *Izbori u Bosni i Hercegovini '90: analiza izbornog procesa*, Promocult, Sarajevo, 1996.
- Bahto, Hamid, *Sa braniocima Sarajeva i Goražda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008.
- Bečić, Fahrudin, *Goraždanske godine*, Compact-E, Sarajevo, 1997.
- Begić, Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991–1996)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
- Bradarić, Mehmed, *Grihota je ubijanje tvica*, Bosanska riječ, Tuzla, 2004.
- Čekić, Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu: planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004.
- Čekić, Smail, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zlo-

- čina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012.
- Donia, Robert, *Iz Skupštine Republike Srpske 1991–1996*, University Press, Sarajevo-Tuzla, 2012.
 - Doubt, Keith, *Sociologija nakon Bosne*, Buybook, Sarajevo, 2003.
 - Hodge, Carole, *Velika Britanija i Balkan od 1991. do danas*, Detecta, Zagreb, 2007, str. 177.
 - Šehić, Zijad, *Ekperiment u svjetskoj laboratoriji Bosna, međunarodna diplomatija u vrijeme disolucije SFRJ i agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013.
 - *Oslobodenje*, Sarajevo, 1992.

Internet izvori i datum pristupa

- http://sh.wikipedia.org/wiki/Novo_Gora%C5%BEdede, (posjeta 20. 2. 2014.).
- <http://www.ictytranscripts.org/trials/krajisnik/051031IT.htm>, (posjeta 30. 12. 2013.).
- <http://www.ictytranscripts.org/trials/krajisnik/051101ED.htm>, (posjeta 30. 12. 2013.).
- http://www.slobodnaevropa.org/specials/djss/prikazi/m_rose_prikaz.htm, (posjeta, 3. 2. 2014.).
- http://www.tomislavjonjic.iz.hr/VII_10_britanija.html, (posjeta 3. 2. 2014.).
- <https://www.youtube.com/watch?v=cSo4sBQVh3E>, (posjeta 3. 2. 2014.).
- <https://www.youtube.com/watch?v=qDuaM32TfwU>, (posjeta 3. 2. 2014.).
- <https://www.youtube.com/watch?v=XsXj2okGJvo>, (posjeta 3. 2. 2014.).
- http://www.slobodnaevropa.org/specials/djss/prikazi/m_rose_prikaz.htm, (posjeta, 3. 2. 2014.).